

Professori Martti Häikiö
Juhlapuhe, Kauppatieteen Kandidaattiyhdistyksen 92. vuosijuhla
Ravintola Pörssi, Helsinki 4.2.2017

Arvoisat Kauppatieteiden Kandidaattiyhdistyksen jäsenet
Hyvät vuosijuhlavieraat

”On lauantai-ilta. Pääkaupungin upeimman ravintolan, Pörssitalon, juhlasalissa istuu satalukuinen seurue pitkien illallispöytien ääressä. Ulkoparvekkeilla riippuu siroissa laskoksissa iso Suomen lippu, ja sen ääressä on pronssinen lakipatsas laakerien, syressien ja palmujen ympäröimänä, ja sivuilla riippuvat Savolaisen ja Karjalaisen osakunnan liput.”

Juhlavieras astuu sisään Helsingin Torvisoittokunnan soittaessa Porilaisten marssia. Pääpöydässä istuvat yliopiston kansleri, pääministeri, korkeimman oikeuden presidentti, professoreita, maamme huomatuimpia kansalaisia, yhteensä viisisataa. Yliopiston kansleri puhuu:

”Monesti olemme näinä päivinä kysyneet itseltämme: onko tämä unta vai totta. Ehkä paljon onkin unta vain, vaikka sillä on todellisuuden leima. Kieltämättä on kuitenkin totta, että olemme saaneet takaisin ja nyt piirissämme näemme sen miehen, jota olemme tottuneet pitämään kaiken sen parhaimman, ydinterveen ja vankkumattoman lujuuden perikuvana, mikä vielä kaikesta huolimatta elää kansassamme ja jota hartaasti haluamme siinä nähdä, vaikkakaan enää emme voi katsoa sitä runoilijan ihannoivin silmin.

Meidän kunniavieramme on ehkä enemmän kuin kukaan muu teossa elävöittänyt suomalaisen miehen ihannekuvan. Mitä hän on uhrannut ja kärsinyt vakaumuksensa puolesta, pannut alttiiksi oikeuden ja totuuden tähden, sitä minun ei tarvitse kertoa. ... Kaukana vuosikausia kestäneessä yksinäisyydessä ja pimeässä, Siperian tundroilla, kärsimysten ja odotusten hetkinä, on hän uskonsa säilyttänyt. Väkivallan aseet, jotka koettivat murtaa hänet ja hänessä lain pyhyden, ovat itse murtuneet.”

Tässä talossa, tässä salissa, juhlittiin melko tarkkaan sata vuotta sitten, maaliskuun lopussa vuonna 1917, juhlittiin yhtä miestä. Hän oli palannut kahden vuoden ja neljän kuukauden mittaiseksi venyneestä Siperian karkotuksesta kansallissankarina Suomeen. Hän oli kansanedustaja, ensimmäisen eduskunnan pitkäaikainen puhemies Pehr Evind Svinhufvud.

P. E. Svinhufvudista oli tullut Suomen oikeustaistelun näkyvin hahmo. Hän oli oikeuden ja totuuden puolustaja. Hän oli perustuslakien kunnioituksen ja tinkimättömän laillisuuden vaalija ja vaatija. Hänet oli erotettu peräti kahdesti tuomarin virasta, ensin Turun hovioikeudesta ja sitten Lappeen tuomiokunnan tuomarinvirastaan kesken Luumäen kärjäistunnon.

Svinhufvudin paluun oli tehnyt mahdolliseksi se, että Venäjän keisari Nikolai II oli luopunut valtaistuimestaan maaliskuun puolivälissä 1917. Venäjää hallitsi duuman muodostama väliaikainen hallitus. Se oli poistanut Suomen autonomiaa eli itsehallintoa rajoittaneet määräykset. Svinhufvudin Siperiaan laittomasti lähettänyt kenraalikuvernööri Seyn ja Suomen venäläinen pääministeri Borovitinov oli vangittu.

Suomeen oli muodostettu Oskari Tokoin johtama monipuoluehallitus. Siinä olivat edustettuina suurimmat puolueet: eduskunnassa yksinkertaisen 103 paikan enemmistön saavuttaneet sosialistit, suomalainen puolue, perustuslailliset nuorsuomalaiset, joihin Svinhufvud kuului, sekä ruotsalainen kansanpuolue.

Suomeen palannut Svinhufvud nimitettiin välittömästi senaatin prokuraattoriksi eli oikeuskansleriksi. Hän hoiti sitä tehtäväänsä marraskuulle 1917, jolloin eduskunta valitsi hänet senaatin puheenjohtajaksi eli pääministeriksi. Svinhufvudin johtama niin sanottu itsenäisyys-senaatti julisti Suomen itsenäiseksi. Se hankki itsenäisyydelle tärkeiden ulkovaltojen tunnustuksen.

Mutta Svinhufvudin hallituksen ja maailman kansanvaltaisimman eduskunnan koetti kaataa tammikuun lopussa 1918 alkanut sosialistinen vallankumous. Kumousta tukemaan asettui osa maahan jääneestä 75 000 venäläisestä sotilaasta. Svinhufvud joutui vapaussodalla karkottamaan venäläiset sotilaat ja sisällissodalla kukistamaan sosialistikapinan.

Punaisen miehityksen aikana Svinhufvud ja muut senaattorit neljää Vaasaan ajoissa ehtinyttä lukuun ottamatta joutuivat piileskelemään maan alla Helsingissä. Svinhufvud onnistui maaliskuun alussa pakenemaan vallatulla jäänmurtaja Tarmolla Tallinaan, ja sieltä Berliiniin, Tukholman ja Tornion kautta Vaasaan johtamaan maan laillista hallitusta.

Sodan päätyttyä Svinhufvudin hallituksen voittoon. Svinhufvud valittiin toukokuussa 1918 itsenäisen Suomen ensimmäiseksi omaksi valtionpäämieheksi, ”korkeimman vallan haltijaksi”, miksi Venäjän keisarin ja Venäjän väliaikaisen hallituksen vallan käyttäjää kutsuttiin. Vuoden 1918 sosialistinen vallankumous oli Suomen historian traagisimpia tapahtumia. Se vaati yhteensä noin 36 000 kuolonuhria vuonna 1918.

Ilman kapinaa ei olisi käyty sisällissotaa. Ilman sisällissotaa ei olisi ollut vankileirejä, joissa kuoli noin 12 000 punaista vankia. Kapina jätti suomalaiseen yhteiskuntaan niin syvän haavan, että sen jälkimainingit tuntuvat vielä tänäkin päivänä perheiden, sukujen muistoissa. Ja se vaikuttaa poliittisen ja yhteiskunnallisen elämässä ja asenteissa.

Hyvät juhlavieraat

Kaikesta murheesta huolimatta Suomi säilytti itsenäisyytensä, vapautensa ja kansanvaltansa. Tänä vuonna vietämme Suomen valtiollisen itsenäisyyden satavuotisjuhlavuotta. Itsenäisyyden alku oli komea, mutta hyvin karu.

Kun täällä on paljon Suomen talouselämän tuntijoita ja tekijöitä, nostan seuraavaksi esiin muutaman käännekohtan Suomen itsenäisyyden ajan taloushistoriasta. Suomen valtiollinen itsenäisyys rakentui vuosisatoja rakennetun oikeusvaltion kestävyuden varaan. Mutta se ei olisi ollut mahdollista ilman yhtä lailla vuosisatojen aikana rakennettua sivistystä eikä varsinkaan taloudellista toimeliaisuutta.

Suomen talous oli kehittynyt hyvin autonomian kauden lopulla. Teollisuus ja maatalous vahvistuivat nopeasti. Nykyaikaiset innovaatiot kuten sähkö ja puhelin otettiin nopeasti käyttöön. Ulkomaankauppa Venäjälle ja länteen kasvoi. Osuustoimintaliike lavensi taloudellisen osaamisen pohjaa.

Maailmansodan aikana Venäjä osti Suomesta käytännössä kaiken, mitä täällä pystyttiin valmistamaan. Koettiin vahva korkeasuhdanne. Mutta maailmansodan aikana Suomeen tuli myös uusi ilmiö, inflaatio, joka muutti varallisuussuhteita. Markkamääräiset velat pienenivät ja kiinteän omaisuuden arvo kasvoi. Sääntöstelyn oloissa syntyi laajamittainen keinottelu niin tavaroilla, valuutoilla kuin omaisuudellakin.

Suomen ulkomaankaupan historian dramaattisin vuosi oli 1917. Kun ulkomaankaupasta lähes 100 prosenttia oli vuoden alussa mennyt Venäjälle, putosi se vuoden lopussa nolnaan. Suomen elintarviketilanne romahti, kun se oli perustunut erittäin mittavaan viljantuontiin Venäjältä. Sisällissota lamautti kotimaisen tuotannon. Koettiin kahden vuoden erittäin vakava talouskriisi.

Olojen rauhoituttua elintarvikkeita saatiin lännestä. Metsäteollisuuden vienti lähti vetämään ja Suomi toipui hämmästyttävän nopeasti. Torpparivapautuksen myötä saavutettiin maatalouden omavaraisuus. Käsittämättömintä kansainvälisessä mittakaavassa oli se nopeus, jolla poliittinen vakaus palautui. Kommunistit olivat paenneet Venäjälle, ja kansanvaltaiset sosialidemokraatit käyttivät valtaa kunnanvaltuustoissa yhdessä porvareiden kanssa. Mikään maa maailmassa ei ole toipunut yhtä nopeasti sisällissodasta kuin Suomi. Mielestäni tämä on pitkälle kuntademokratian ansiota.

Hyvät kuulijat

Taloushistorian harrastajana tekisi mieli ryhtyä pitämään oikein perusteellista esitelmää itsenäisen Suomen talouden ja yritysten kehityksestä. Olisi kiehtovaa yrittää piirtää kuvaa savupirttien Suomen siirtymisestä globaalin digikumouksen aikaan. Tyydyn kuitenkin nostamaan esiin vain kaksi mieltäni askarruttavaa historiallista käännekohtaa, joilla saattaa olla myös ajankohtaista merkitystä.

Ensimmäinen käännekohta, jonka otan esiin, liittyy sekin Svinhufvudiin, mutta vain väliillisesti. Hänestä tuli tasavallan presidentti vuonna 1931, kun Suomessa oli vakava pula-aika. Svinhufvud ei ollut varsinainen talousmies, vaikka hänellä olikin kokemusta valtionyhtiö Enso-Gutzeitin, Kansallis-Osake-Pankin ja Suojeluskuntien yhtiöiden hallintoelimitystä. Hän oli antanut talouspolitiikan johtamisen Suomen Pankin pääjohtajan Risto Rytin ja muiden talousmiesten käsiin.

Mutta Svinhufvudin ensimmäisen presidenttivuoden lopussa, joulukuussa 1931, järjestettiin kansanäänestys kieltolaista. Se oli säädetty jo vuonna 1907, vahvistettu toukokuussa 1917 ja tullut voimaan kahden vuoden siirtymäajan jälkeen vuonna 1919. Kun meillä tänä päivänä keskustellaan alkoholipolitiikasta, vedotaan edelleen siihen, että kieltolaki muka "epäonnistui" ja "se kaatui omaan mahdottomuuteensa".

Kirjoitin Alkon 75-vuotishistorian ja perehdyin asiaan oikein kunnolla. Kävi ilmi, että kieltolaki ei kaatunut valvonnan epäonnistumiseen, ei salakuljetukseen tai muuhun sen liepeillä pesineeseen rikollisuuteen. Kieltolaki kaatui yksinkertaisesti pula-aikaan ja valtion ankaraan rahapulaan. Tarvittiin kipeiden leikkausten lisäksi uusia "veroesineitä" kuten silloin sanottiin, ja alkoholista löydettiin yksi.

Mielestäni on aivan käsittämätöntä, että alkoholin tarjontaa ollaan lisäämässä kieltolain epäonnistumiseen vedoten. Ei silti, en ymmärrä myöskään sitä, että pahinta kansanterveysongelmaamme ollaan lisäämässä epämääräisellä "normien purkamisen"

perusteella. Normeja ei olla purkamassa liikenteen valvonnassa, vaikka siellä kuolee vain kymmenesosa alkoholikuolleisuuteen verrattuna. Eikä normeja olla purkamassa tupakoinnin osalta, koska se on käytännössä kriminalisoitu – kansanterveyteen vedoten.

Kovin tuttua keskustelua on keskustelu muutenkin – valtio etsii kuumeisesti uusia ”veroesineitä”, keinoja kohentaa jatkuvasti alijäämäistä budjettiaan. Ja tiedämme miten herkästi nämä koskettavat Suomen kansan syvimpiä tunteita, viimeksi autokaupan verouudistusyrityksen osalta.

Hyvät kuulijat

On myös toinen minua harmittava myytti, johon jatkuvasti törmätään. Se koskee toisen maailmansodan jälkeisten sotakorvausten merkitystä Suomen taloudelle. Sitkeästi elää käsitys, jonka mukaan ne hyödynsivät, jopa pelastivat, Suomen talouden.

Ensinnäkin Suomen metalliteollisuus oli hyvin kehittynyt jo sota-aikana. Rakennettiin laivoja, sukellusveneitä, lentokoneita, tykkejä. Toiseksi on aivan mieletön ajatus uskoa, että Suomelle olisi ollut edullista täysin vastikkeeton vienti.

Sotakorvaukset tapahtuivat aikana, jolloin raunioina oleva Eurooppa kylpi rahassa, kun amerikkalaiset kylvivät niin sanottua Marshall-apua. Ostovoimaa oli, mutta tavarasta oli puutetta. Suomi olisi pystynyt viemään kaiken sotakorvauksiin käytetyn työn ja tavarat, ja saanut vastineeksi käypiä dollareita.

Ajatus vastikkeettomasta viennistä on sikäli ajankohtainen, että uskotaan lähes rajattomasti siihen, että valtio voi – velkarahalla silloin, ja edelleen tällä hetkellä – pelastaa talouden. Kuvitellaan, että julkinen kulutus pelastaa talouselämän. Nyt ei valitettavasti ole mahdollisuutta syventyä elvytyksen ideologiseen perustaan laajemmin, mutta toistaiseksi historiallinen tutkimus ei ole saanut minua vakuuttuneeksi siitä, että ilmaiseksi annetut – eli jonkun toisen hankkimat ja maksamat – tavarat ja palvelut ovat tervettä kauppaa ja markkinataloutta ja edistävät aidosti kestäväää taloutta.

Arvoisa juhlaväki

Historian harrastaminen on kiehtova harrastus. Kansakunnan identiteetin kannalta oman historian tunteminen on välttämätöntä. Suomen valtiollisen itsenäisyyden satavuotisjuhlavuosi antaa siihen erityisen aiheen. Suomen itsenäisyys on sata vuotta vanha, mutta Suomi on satoja vuosia vanha. Suomen ja ruotsin ja saamen kieli ovat tuhansia vuosia vanhoja.

Kymmenen tuhatta vuotta sitten, mannerjään sulaessa, näille raukoille rajoille tulivat ensimmäiset hylkeenpyytäjät ja hirvenmetsästäjät. Siitä lähtien ovat ihmiset, kutsutaan heitä nyt vaikka suomalaisiksi, onnistuneet hankkimaan täällä elantonsa. Välillä on oltu Siperiassa – kirjaimellisesti ja kuvaannollisesti – mutta aina on selvitty.

Uskon että taloudellisella järjellä, oikeuteen ja totuuteen luottaen, oman omituisen, komean mutta karun historiamme tuntien, oppia ja osaamista arvostaen, Suomi ja suomalaiset selviävät myös tästä eteenpäin.